

La fixació de la toponímia italiana a Venècia Júlia

Roberto Fontanot

DOI: 10.2436/15.8040.01.247

Resum

Després de 1918, Itàlia va obtenir d'Àustria uns territoris multiètnics, que van formar dues noves regions: *Venècia Tridentina* i *Venècia Júlia*. Llur toponímia en llengua italiana va ser fixada per dues comissions i oficialitzada el 1923 amb un decret llei, que va introduir centenars de noves denominacions per a localitats conegudes només amb un nom alemany (en la part septentrional de V.T., l'*Alto Adige*) o eslovè/croat (a V.J.).

La història de la toponímia italiana a V.J. no ha atret gaire l'atenció dels lingüistes, també a causa de l'annexió gairebé total d'aquesta regió, després de 1945, a Iugoslàvia. I no manquen altres diferències amb l'A.A.

Mentre que aquesta darrera era una regió unilingüe, a V.J. podem distingir almenys dues zones: la septentrional, en gran part sense tradicions italianes, i Ístria, quedada predominantment neollatina. Mentre que la toponímia de l'A.A. és, gairebé del tot, obra d'una sola persona (E. Tolomei), que es va dedicar en particular a "restablir" les denominacions italianes per mitjà de les formes d'arxiu dels noms de lloc romànics germanitzats, a V.J. la comissió generalment es va limitar a una adaptació dels noms eslaus.

Cal no oblidar que ja al segle XIX hi va haver a V.J. una creixent oposició a l'ús de la toponímia eslava, amb diversos intents de donar una forma italiana a noms que eren considerats "corromputs". A Itàlia, a més a més, van sortir durant la guerra diversos reculls de toponímia d'aquestes terres, cadascú amb les seves propostes d'italianització.

També la comparació entre aquests materials i les tries fetes per la comissió ens ajuda a entendre els criteris als quals aquesta es va inspirar en el seu treball.

*****

Al final de la Primera Guerra Mundial, Itàlia, des del bàndol dels Estats vencedors, va aconseguir portar totes les seves fronteres a el que és considerat tradicionalment el seu límit geogràfic, és a dir, la cadena dels Alps. Així va incloure al seu interior dos territoris que fins aleshores havien pertangut a l'Imperi Austrohongarès, i que van esdevenir dues noves regions de l'Estat italià, rebatejades amb els noms de *Venezia* ['Venècia'] *Tridentina* (V.T., al nord del país) i *Venezia Giulia* ('Venècia Júlia', V.J., a l'est), encunyats el segle XIX pel lingüista italià -nadiu d'aquesta darrera regió- Graziadio Isaia Ascoli.

Es tractava d'àrees plurilingües, ja que, a més d'italians, hi vivien centenars de milers d'alemanys a V.T. i d'eslaus (eslovens i croats) a V.J. Àmplies porcions d'aquests territoris presentaven una toponímia "al·loglota", on només els noms de les localitats més importants posseïen una forma tradicional italiana.

Mapa de Venècia Júlia entre les dues guerres mundials
(i de les seves províncies: Gorizia, Trieste, Fiume i Pola)

Ja després del començament de la guerra, s'havia manifestat a la premsa la petició que els comunicats de guerra, que informaven sobre el curs de les operacions militars contra Àustria, publicuessin els topònims en italià o adaptats a l'italià, encara que el *Comando Supremo* de l'exèrcit estava obligat, per raons d'uniformitat, a fer servir les formes dels mapes de l'*Istituto Geografico Militare*, tretes -a manca de la possibilitat de nous aixecaments topogràfics- dels austríacs. Mentrestant, per satisfer l'interès de l'opinió pública pels territoris "irredemptes" (encara no alliberats), s'havien publicat uns diccionaris geogràfics on, per a cada localitat, es donava una sèrie d'informacions essencials, així com també el nom en la forma italiana. Pel que concerneix aquest darrer aspecte, ni el recull de Maranelli (1915), redactat a corre-cuita i sortit quatre mesos després de l'inici del conflicte, ni el d'un altre geògraf, Baroncelli (1916), aparegut poc després (limitat a Ístria i Dalmàcia, però sense els noms de muntanyes i de rius) deixen entreveure un criteri constant quant a la italianització.

Però l'obra que va adquirir un caràcter oficial des d'aquest punt de vista fou el *Prontuario* de Baroncelli-Errera-De Toni (1917),¹ amb més de 10.000 entrades, i que formava part d'una sèrie de tres volums (acabats en pocs mesos), un per a cadascuna de les regions reclamades

¹ A més de Baroncelli, també De Toni ja s'havia ocupat d'aquest tema (cf. la seva obra pionera de 1905).

per Itàlia (V.T., V.J. i Dalmàcia), padrinejats per la *Società Geografica Italiana* sota l'estímul d'Ettore Tolomei, un estudiós trentí que ja a l'inici del segle XX havia endegat l'obra d'italianització de tots els topònims alemanys més ençà dels Alps, i que és l'autor del treball sobre la part alemanya de V.T., l'*Alto Adige* (A.A., en alemany *Südtirol*).

Comparades a les de Tolomei, les solucions adoptades pels tres geògrafs són més moderades: el criteri principal és el de la transposició en grafia italiana dels noms eslaus presents en els mapes austríacs, amb -si de cas- llur adaptació més o menys profunda a la fonètica italiana. Només en casos concrets es recorre a la traducció del nom, o a la reconstrucció d'una hipotètica forma originària.

El novembre de 1918 la guerra va acabar, i l'exèrcit italià va ocupar els territoris cedits per Àustria (i annexats oficialment dos anys després). Va sorgir ben aviat la qüestió de com tractar els noms de lloc en llengua estrangera. A falta d'instruccions precises de part de l'Estat italià, les autoritats militars van utilitzar, p. ex. els nous senyals de trànsit, les formes dels Promptuaris (es creia que tenien un caràcter oficial: Bertarelli 1920, 16-17). Però ja el febrer de 1917 el Comando Supremo havia decidit instituir una comissió per a la revisió oficial dels noms de lloc, a instàncies de Francesco Salata, un historiador i polític originari de V.J. A la primera sessió, es va confiar aquesta tasca al *Secretariat general pels Afers Civils* (en el qual Salata era responsable de l'Oficina Administrativa), que en va encarregar la direcció a Matteo Giulio Bartoli, un lingüista nascut a Ístria, professor a la Universitat de Torí (i conegut per haver publicat l'any 1906 *Das Dalmatische*, un recull i una descripció gramatical de tots els testimoniatges de la neollatinitat autòctona de Dalmàcia). Es va revisar els noms de les localitats de la regió (les llistes foren publicades entre el 1917 i el 1919) i dels orònims i hidrònims de la seva part septentrional (que varen quedar inèdits).

El veritable salt qualitatiu es va donar, però, el 20 de gener de 1921 (dos mesos després de la signatura del "Tractat de Rapallo", que va fixar de manera definitiva la frontera entre Itàlia i el nou Estat de Iugoslàvia): en aquell moment, a instàncies de l'*Oficina Central per a les Noves Províncies*, dirigida per Salata (i succeïda al susdit Secretariat) es va instituir amb Decret una "Reial Comissió per a la Toponímia Oficial de les Terres Redemptes", sota la direcció del mateix Salata. La seva tasca era establir els criteris generals de tria del topònims en els territoris annexats i de proposar la forma oficial dels noms dels municipis, de llur subdivisions i de les altres localitats".

La comissió va optar per la preeminència sense excepcions del nom italià, el d'ús quotidià o bé "amb formes fetes tornar en vida, o reconstruïdes, o traduïdes, o transliterades", i es va dividir en dues subcomissions: una per a V.T. (sota la direcció del filòleg romànic Vincenzo Crescini) i l'altra per a V.J., dirigida per Bartoli, que va poder valer-se de la col·laboració d'altres estudiosos, i d'una sèrie d'historiadors i experts locals (Ugo Pellis, Camillo de Franceschi, Giannandrea Gravisi, Niccolò Cobol...), que sovint ja s'havien dedicat, en les dècades anteriors, a l'obra de "neteja" onomàstica.²

Malgrat el poquíssim temps a disposició (tres mesos, més una pròrroga de dos) la comissió va aconseguir preparar, a final de desembre, una llista de més d'un miler de noms. Però la seva pressa va ser inútil, a causa dels tants dubtes plantejats per diversos membres de les comissions, i de les nombroses esmenes fetes després d'aquesta data, en gran majoria a la llista de l'A.A.

² Sobre l'intent d'una societat política eslovena de Trieste de fer entrar a la comissió un estudiós eslau (Henrik Tuma), vegeu Marušič (1991).

L'esquema del Decret amb la llista del noms oficials fou aprovat pel Consell de Ministres el 31 d'agost de 1922, però fou signat pel rei Víctor Manuel II -després d'una última revisió a cura de Bartoli- no abans del 29 de març de 1923³ (mentrestant hi havia hagut la “marxa sobre Roma”, l'ascensió del feixisme i el naixement del govern de Benito Mussolini). El cap del govern estava autoritzat a publicar “les llistes que després esdevindran necessàries, i a introduir les variacions necessàries” als noms continguts en el Decret. Per a les localitats menors, s'acceptaven les formes adoptades en les publicacions de la *Società Geografica Italiana*.

Aquests noms s'havien d'usar en tots els actes públics i administratius: però es concedia, en el 10% dels casos aproximadament, i només quan “les autoritats i administracions ho consideren oportú”, de fer servir, al costat del nom italià, també l'eslau (publicat en el Decret, amb grafia italianitzada), en tot cas entre parèntesis i amb caràcters no més grans dels del nom italià.⁴

S'han escrit molts estudis sobre la història de la toponímia italiana a A.A., les estratègies d'italianització dels noms alemanys, i les formes triades (moltes de les quals foren l'objecte de polèmiques entre Tolomei i els altres membres de la comissió), en primer lloc perquè aquestes tenen encara avui un valor oficial, a diferència de les de V.J., annexada gairebé del tot, després de la Segona Guerra Mundial, a Iugoslàvia (i repartida avui dia entre Eslovènia i Croàcia).

Així mateix, els problemes que les dues subcomissions van haver d'afrontar foren diferents. A V.T., la línia de separació entre italians i alemanys és clara (i va esdevenir la frontera entre les províncies modernes de Trento i Bolzano/Bozen); la germanització lingüística (consegüent a la colonització alemanya i a la dominació política dels Comtes de Tirol, i després dels Habsburg) s'ha desenvolupat de manera gradual i pacífica; el nombre de topònims d'origen romànic, doncs, és considerable, i sobre aquests es concentra l'obra de Tolomei, adreçada -si manca una denominació italiana viva- a reconstruir la forma originària del nom, tot partint dels documents d'arxiu, i de les formes fetes servir pels dialectes ladins o trentins; a falta d'aquestes, es procedeix a la traducció del nom, o a la seva adaptació a la fonètica italiana, i de vegades a la introducció de designacions noves, creades ad hoc.

A V.J., en canvi, la situació ètnica és més complexa; els italians viuen al llarg de la franja costera occidental de la regió, i també en unes quantes viles de l'interior. La penetració dels eslaus va tenir lloc en moments diversos: a la part septentrional i oriental, aquesta deu haver començat a l'època de les grans migracions eslaves (segle VII), mentre que a la meridional, és a dir a Ístria, les primeres documentacions daten de l'any 800 aproximadament; els primers noms de lloc eslaus hi apareixen tot just l'any 1102; els testimoniatges d'immigracions eslaves són escassos fins al segle XIV quan, atesa la greu crisi demogràfica de la península (deguda en particular a epidèmies de pesta), aquesta penetració espontània s'intensifica cada vegada més, mentre que els dos segles següents hi ha una colonització sistemàtica per mitjà de Venècia, que trasllada a Ístria desenes de milers d'eslaus que fugen de l'avançada turca als Balcans, tot capgirant els equilibris ètnics de la regió; així s'origina una repartició lingüística molt complicada, on un cert nombre de localitats de parla romànica han sobreviscut en territoris, quant a la resta, eslavitzats (Buie, Dignano, Sissano...), o han estat italianitzades després d'haver estat eslavitzades (Pisino, Pinguente, Albona...).

³ Es va publicar en el n.º 99 de la *Gazzetta Ufficiale del Regno d'Italia*, del 27 d'abril de 1923. Pellis-Quarantotto (1923) i *Elenco dei comuni...* (1923) presenten el contingut del Decret en ordre alfabètic, ensems amb una útil comparació amb els noms eslaus. L'esquema del Decret (reproduït en Salata 1923), que només conté els noms dels municipis, presenta no gaires diferències de detall amb la versió definitiva.

⁴ Noteu que en l'esquema del Decret els noms eslaus admesos eren molt més: 57 (pel noms de municipis) respecte als 23 del text publicat.

Tot això té les seves conseqüències en el camp de la toponímia.

Pel que fa a Ístria, la majoria dels noms de ciutats i pobles són d'origen romànic, encara que llur habitants de sovint siguin, des d'una època més o menys antiga, de llengua eslava. També els fundats pels eslaus tenen una forma tradicional italiana del nom (poc diferent), que data del temps de la dominació veneciana.

Cal afegir que la contraposició nacional entre italians i eslaus (en lluita pel domini de la regió istriana) ja a la meitat del segle XIX havia afectat els topònims; els italians d'una banda s'oposaven a l'ús oficial dels noms eslaus, i d'altra banda tractaven d'atribuir-ne l'origen a la neollatinitat, o bé de substituir-los amb formes italianes; ressalta l'intent de la Diputació Provincial Istriana, que l'any 1898 va publicar una llista dels municipis i dels pobles, on la meitat dels 360 noms tenien al seu costat una nova forma italiana, recuperada dels documents o -molt més sovint- creada en aquella ocasió.

A la part septentrional de V.J., en canvi (tret el seu racó més occidental, de parla tradicionalment friülana o vènet), els noms d'origen romànic, o que de totes maneres posseeixen una forma tradicional italiana, són escassos, i es concentren al llarg de la frontera amb el Friül i a les valls dels dos rius principals, l'Isonzo i el Vipacco, on la població neollatina deu haver resistit més llargament a l'eslavització.

Aquest territori -més enllà del vague objectiu de portar de nou la frontera italiana a la de l'època romana, és a dir els Alps Julians- havia quedat fora de les pretensions italianes, també perquè, sota Àustria, estava inclòs només parcialment a l'anomenat *Litorale*, en alemany *Küstenland* (per al qual es va crear el nom *Venezia Giulia*, prohibit per molt de temps per les autoritats austríaques), mentre que la seva part oriental pertanyia a Carniola.

Fou aquí, doncs, que la comissió va haver de centrar els seus esforços, tot cercant de donar una forma italiana a centenars de noms eslaus.⁵

La primera exigència és la de fer acceptables aquests noms a les orelles i ulls italians. Desapareixen -a més de tots els signes diacrítics- els sons estranys a l'italià, com ara l'hac, reemplaçada per la *c*: *Haríje* > *Carie*, *Suhórje* > *Succòria*. La semivocal *j*- sovint esdevé, tot seguint un ús dialectal vènet, *g(i)*:- *Jákovce* > *Giacozze*, *Jezérca* > *Geserza*. S'eliminen tots els nexes estranys a l'italià, substituint una consonant (*Večkóti* > *Vescotti*), traient una (*Trpčáne* > *Terciane*, *Brdce* > *Berze*), o bé inserint-hi una vocal, generalment la *i* (*Máhniči* > *Machinici* (*Comparetti*), *Vrábce* > (*Monte*) *Uràbice*; *Čépnó* > *Cèppeno*).

És al final dels noms, però, on es produeixen més canvis.

La *-e* és reemplaçada sovint per la *-a* (*Oréšje* > *Oressia*, *Vítovlje* > *Vittuglia*). En molts casos, en lloc de *-je* s'introdueix *-(i)ano*, que en llatí servia per formar els topònims predials, és a dir els trets del nom del propietari del terreny; això s'explica amb el fet que aquesta desinència eslava deriva d'una forma més antiga *-jane*, que a l'època medieval i moderna havia estat llatinitzada com a *-(i)anum* (i no sempre és fàcil distingir aquests noms dels veritables predials); a partir de la meitat del segle XIX, diversos autors italians havien sol·licitat la recuperació d'aquestes formes (localitzades majoritàriament sobre l'altiplà del Carso, no lluny de Trieste), que ara són acceptades en gran nombre per la comissió: *Gódnje* > *Godignano*, *Kréplje* > *Crepegliano*, *Vóglje* > *Vogliano* (però menys que en el *Prontuario: Štórje* i *Útovlje*, p. ex., esdevenen *Storie* i *Uttoglie*, i no *Sattoriano* i *Uttogliano*).

Pel que fa als noms acabats en consonant, si aquesta és la *-c/č* o la *-ž*, es substitueix sovint per la *-s*: *Hómec* > *Comes*, *Kosèč* > *Cossis*, *Zakříž* > *Sacris*. En la resta de casos, es fa acabar el nom en vocal, o afegint-ne una (*-o*: *Ótok* > *Ottocco*; *-a*: *Zadlóg* > *Salloga* (*d'Idria*); *-i*: *Mágozd* > *Magosti*), o bé eliminant la consonant final (*Bréžec* > *Brese*, *Rakítnik* > *Rachiteni*).

⁵ Si ja existeixen formes tradicionals italianes, s'acostumen a mantenir: *Aidùssina* per *Ájdovščina*, *Anicova* per *Ánhovo*, *Brizza* per *Brdice*... També els pocs noms d'origen preslau ja en tenien una (eslovè *Bóvec* / italià *Plezzo*, *To(l)mín* / *Tolmino*, *Kobaríd* / *Caporetto*...).

Una altra solució és la de modificar tota la part final del nom de manera que resulti fàcilment pronunciable a un italià, sense que s'hi puguin reconèixer criteris particulars: *Brgùdac* > *Bergozza*, *Kozáršče* > *Cosarsa*, *Zavrátec* > *Saurazzi*.

Molt rarament, en canvi, es recorre a la traducció, malgrat que una part no petita d'aquests noms sigui etimològicament transparent, i es refereixi a característiques geogràfiques del lloc: *Dól* > *Vallone*, *Mlínsko* > *Molin (d'Idresca)*.⁶ En el cas de topònims compostos, normalment es tradueixen ambdós components: *Čežsóča* > *Oltresònzia*, *Dólga Poljána* > *Campolongo (di Vipacco)*, *Medvédje Brdo* > *Montorso* (però *Jáneževo Brdo* > *Berdo San Giovanni*).

La falta de criteris precisos apareix clarament en el cas dels noms que contenen la preposició *pod* 'sota': trobem la supressió de la *d* (*Podbèže* > *Pobese*, *Podgríc* > *Pogricci*), l'epèntesi de la *i* (*Podbrèže* > (*Villa*) *Podibrese*), i la seva traducció com a *poggio* (*Podpóznik* > *Poggio Pòsino*) o bé com a *piè* (*Podbrdo* > *Piedicolle*, *Podbrég* > *Piediriva*).

Més freqüentment es substitueix el topònim. A Ístria es restableixen uns quants noms italians caiguts en desús (*Črni Kál* > *San Sergio*)⁷, o bé es recuperen algunes de les formes introduïdes l'any 1898: *Grdoselo* > *Castelverde (di Pisino)*, *Čèpić* > *Felicia*.

En la majoria dels casos, el nom és creat ex novo, sovint basant-se en el d'un objecte geogràfic a prop: cf. *Bríščiki* > *Borgo Grotta Gigante* (d'una cavitat pròxima, la cova turística més gran del món), *Zadláz-Žábče* > *Villa Grotta di Dante* (segons una llegenda no documentada abans del segle XVI, el poeta Dante Alighieri va sojornar no lluny, a Tolmino, i va treure inspiració per a la seva *Divina Comèdia* a una cova a prop), *Jesenovik* > *Su Codru* (del nom romanès de la costa boscosa a l'esquena d'aquest petit poble, inclòs al nou municipi de Valdarsa, creat per a salvaguardar la comunitat romanesa del lloc, i defensar-la de l'eslavització); o bé, es fa referència a la posició (*Sušnjèvica* > *Valdarsa*), a la presència d'esglésies (*Ceròvica* > *Santa Lucia d'Albona*) o d'altres obres de l'home (*Brítòf* > *Cave* ['pedreres'] *Auremiane*).

L'aspecte més original del treball de la comissió rau en el gran nombre de noms als quals s'ha afegit un altre mot.⁸

A vegades es preposa un terme que descriu la natura del lloc, sobretot *villa* 'poble' i *castel* (*Nádrožica* > *Villa Nadrosizza*; *Ráčice* > *Castel Racizze*), o bé altres (*Na Káli* > *Casali di Cal*; *Lípica* > *Equile Lipizzano*: encara avui hi ha una coneguda cria de cavalls).

Però normalment l'afegiment es fa al final. Aquí també, hom es refereix a una localitat o una altura més o menys properes (*Dvòr* > *Dor di Plezzo*; *Slùm* > *Silùn Mont'Aquila*); en altres casos, a la posició geogràfica (*Kožbána* > *Cosbana nel Còllio*; *Gráhovo* > *Gracova Serravalle*; *Topolòvec* > *Tòppolo in Belvedere*: s'hi gaudeix d'una àmplia panoràmica), a edificis sagrats (*Óbrov* > *Obrovo Santa Maria*) o altres elements del paisatge (*Stanovíšče* > *Stanovischis Serpentina*, d'una carretera tortuosa), a presències ètniques (*Brje* > *Bria dei Furlani*; *Gròbnik* > *Grobenico dei Carnelli*, habitants de Càrnia, la part muntanyosa del Friül, d'on moltíssims van emigrar a Ístria als segles passats), als vells propietaris del lloc

⁶ Una traducció errònia és la de *Acquaviva dei Vena* per *Rakítovec* (que no deriva de *rákija* 'aiguardent', sinó de *rák* 'cranc'); més antic és el cas – acceptat per la comissió – de *Monte Nero (di Caporetto)* per l'eslovè *Krn*, llegit com si fos *Črn* 'negre' (cf. Musoni 1916). Noteu també *Fontana del Conte*, que tradueix el nom alemany (*Grafenbrunn*) i no l'eslau (*Knežák*).

⁷ En alguns casos es nota la preocupació de mantenir el record del nom suprimit: *Dolína* ('vall') > *San Dorligo della Valle*, *Škoflje* (de *škóf* 'bisbe') > *Albaro Vescovà* ('bisbat').

⁸ Noteu que molts d'aquests afegiments no eren presents en l'esquema del Decret.

(*Brézovica* > *Bresovizza Marenzi*, una família noble de Trieste, que va posseir aquest poble fins al 1685).⁹

Una categoria particular és la de les referències a esdeveniments de la Gran Guerra, com ara *Séla* > *Sella delle Trincee* ('coll de les trinxeres'), *Vrtójsba* > *Vertòiba in Campisanti* (per la presència de 10 cementiris de guerra), *Podgôra* > *Piedimonte del Calvario* (en memòria d'una batalla sagnant que hi va tenir lloc el 19 de juliol de 1915), *Bâte* > *Battaglia della Bansizza* (30000 soldats italians hi van perdre la vida).

Hem vist les diverses solucions amb les quals la comissió va dur a terme la seva tasca. Encara que el Decret hagi donat fi a una fase d'"anarquia" toponímica (cf. p. ex. Gravisi 1920), cal dir que no totes les noves formes es van popularitzar: en lloc de *Bansizza* (de l'eslau *Bánjšice*), p. ex., es va continuar fent servir la vella adaptació *Bainsizza* dels maps austríacs, també acceptada pel *Prontuario* (i en l'esquema del Decret). Altres creacions (com ara *Villa Gardossi* per *Kràsica*, del nom de dos petits llogarets a la vora) de primer moment foren rebudes amb hostilitat (cf. Gravisi 1937: 180-181).

Les discussions sobre la toponímia de V.J. no es van acabar. Més d'un membre de la comissió es va lamentar de les restriccions (també d'ordre polític, cf. Scocchi 1931, 308) imposades a aquesta, que no va poder ocupar-se dels microtopònims, orònims i hidrònims. Un gran nombre de noms que no havien estat presos en consideració van continuar essent utilitzats, doncs, en la forma continguda en el *Prontuario* (el qual, a més, no va adquirir mai un valor oficial, a diferència del de l'A.A.). Diversos estudiosos (Gravisi 1924, Gortani 1927...) varen sol·licitar una revisió global dels noms a través d'una verificació sobre el terreny, en els documents, i en les parles locals, tot respectant – a Ístria – les formes dialectals vènetes (sovint arbitràriament toscanitzades), traduint els noms eslaus¹⁰ (que la comissió i el *Prontuario* s'havien limitat a transcriure en grafia italiana) i corregint els "alterats".¹¹

Durant la Segona Guerra Mundial, es van italianitzar els noms de 349 localitats dels territoris iugoslavs annexats, l'abril de 1941, a la província de Fiume, una de les quatre de V.J. (cf. *Elenco delle località...* 1942). Al final del conflicte, però, gairebé tota V.J., com hem dit, va passar a Iugoslàvia. A la seva part septentrional, enterament eslava, la toponímia italiana va desaparèixer, i avui dia ningú, tampoc a Itàlia, se'n recorda. A Ístria, en canvi, on sobreviu una comunitat de llengua italiana (i alguns municipis són -totalment o parcialment-bilingües), les formes antigues i algunes de les noves s'usen indistintament. A la part de V.J. que ha quedat a Itàlia, és a dir les províncies modernes de Gorizia i Trieste, els no gaires noms nous introduïts pel Decret han mantingut llur valor oficial, tot desplaçant les formes anteriors: en més d'un cas, d'altra banda, es tractava del nom antic, caigut en oblit.¹²

⁹ L'afegiment resulta necessari quan el mateix nom eslau apareix més d'una vegada a V.J.: quatre llocs anomenats *Kál* esdevenen *Cal di Canale*, ... *di Gracova*, ...*di Plezzo*, ... *di San Michele*. O bé, s'italianitza el nom de manera diferent: de tres *Trnôvo*, dos mantenen les velles adaptacions italianes (*Tarnova (della Selva)*, *Ternova (d'Isonzo)*), i un esdevé *Torrenova (di Bisterza)* (noteu la paretimologia). No manquen, d'altra banda, diferents topònims eslaus, italianitzats de la mateixa manera: cf. *Plešívica / Plešívno* > *Plessiva (di Povèrio / di Medana)*, *Ídršek / Ídrsko* > *Idresca (di Dole / d'Isonzo)*.

¹⁰ En els nombrosos casos de noms de pobles trets del cognom de llur fundador (posat en plural), es recomanava de basar-se en la nova forma adoptada per aquest darrere (molts dels cognoms eslaus de V.J. foren italianitzats a partir de 1927, en primer lloc mitjançant l'eliminació de la desinència *-ič/-iĉ*).

¹¹ Un exemple d'aquesta darrera intenció el trobem en De Franceschi (1940, 70-78), que proporciona una llista de gairebé 200 noms de lloc «innovats o corromputs pels Eslaus» a l'Ístria meridional (on la neolatinitat va sobreviure més temps), i al costat els noms «originals».

¹² Ara fa uns anys, un parell de municipis de majoria eslovena ha suprimit alguns d'aquests topònims (*San Dorligo della Valle*, *Rupingrande*, *Zolla di Monrupino*), tot deixant l'eslovè com a únic nom oficial en ambdues llengües (*Dolina*, *Repen*, *Col*).

En conclusió, podem afirmar que la italianització toponímica, a diferència que a A.A., ha deixat a V.J. rastres molt febles, i ha estat un fet secundari i sense grans conseqüències en la complexa i enrevessada història lingüística d'aquesta regió de frontera entre Romània i Eslàvia.

Bibliografia

- Baroncelli, Vittorio Emanuele. 1916. *Repertorio topografico per la Guerra Nazionale. II. Venezia Giulia e zone contermini. Dalmazia* [Repertori topogràfic per a la Guerra Nacional. II. Venècia Júlia i zones limítrofes. Dalmàcia]. Florència: Bemporad.
- Baroncelli, Vittorio Emanuele; Errera, Carlo; De Toni, Ettore. 1917. *Prontuario dei nomi locali della Venezia Giulia* [Llista dels noms de lloc de Venècia Júlia]. Roma: Reale società geografica italiana.
- Bertarelli, Luigi Vittorio. 1920. *Nota sui criteri adottati pei toponimi nella "Guida delle Tre Venezie del T.C.I."* [Nota sobre els criteris adoptats per als noms de lloc en la "Guida delle Tre Venezie del T.C.I."]. Milà: Sironi.
- Cobòl, Nicolò. 1921. *Toponomastica della Venezia Giulia* [Toponímia de Venècia Júlia]. *Alpi Giulie* 23, 18-34.
- De Franceschi, Camillo. 1940. *La toponomastica dell'antico agro polese desunta dai documenti* [La toponímia de l'antic ager de Pola tretada dels documents]. Parenzo: Coana.
- De Toni, Ettore. 1905. *I nomi geografici alle porte d'Italia* [Els noms geogràfics a les portes d'Itàlia]. Venècia: Dante Alighieri.
- Elenco dei comuni...* 1923. *Elenco dei comuni e delle frazioni della Venezia Giulia* [Llista dels municipis i de llur subdivisions de Venècia Júlia]. Trieste: Treves Zanichelli.
- Elenco delle località...* 1942. *Elenco delle località dei Territori annessi del Fiumano e della Kupa* [Llista de les localitats dels territoris annexats de la regió de Fiume i del riu Kupa]. Fiume: Regia Prefettura del Carnaro.
- Gortani, Michele. 1927. *La toponomastica nelle terre redente* [La toponímia a les terres redemptes]. *Atti del 10. Congresso Geografico Italiano*, I. Milà: Touring Club Italiano, 390-394.
- Gravisi, Giannandrea. 1920. *Per la toponomastica di casa nostra* [Per a la toponímia de casa nostra]. Capodistria: Priora.
- Gravisi, Giannandrea. 1924. *Di una seconda fase nel riordinamento toponomastico della Venezia Giulia* [Sobre una segona fase en la reordenació de la toponímia a Venècia Júlia]. *L'Universo* 5, 579-587.
- Gravisi, Giannandrea. 1937. *Toponomastica del Comune di Buie d'Istria* [Toponímia del municipi de Buie d'Istria]. *Atti e Memorie della Società Istriana di Archeologia e Storia Patria* 49, 159-183.
- Maranelli, Carlo. 1915. *Dizionario geografico dell'Alto Adige, del Trentino, della Venezia Giulia e della Dalmazia* [Diccionari geogràfic de l'Alto Adige, de Trentino, de Venècia Júlia i de Dalmàcia]. Bari: Laterza.
- Marušič, Branko. 1991. *Prispevek k istrski toponomastiki* [Contribució a la toponímia d'Ístria]. *Annales* 1, 225-236.
- Musoni, Francesco. 1916. *Il M. Nero e la toponomastica della Venezia Giulia*. [El M. Nero i la toponímia de Venècia Júlia]. *Rivista Geografica Italiana* 23, 233-253.
- Pellis, Ugo; Quarantotto, Silvio. 1923. *I nomi ufficiali della Venezia Giulia e della provincia di Zara* [Els noms oficials de Venècia Júlia i de la província de Zara]. Trieste: Vitoppi.
- Piccoli, Giuseppe. 1929. *La toponomastica ufficiale delle nuove province con riguardo speciale all'Alto Adige* [La toponímia oficial de les noves províncies amb atenció

- particular a l'Alto Adige]. *Atti della Reale Accademia delle Scienze di Torino. Classe di Scienze Morali, Storiche e Filologiche* 64, 245-280.
- Salata, Francesco. 1922. *Per le nuove provincie e per l'Italia* [Per a les noves províncies i per a Itàlia]. Roma: Stabilimento Poligrafico per l'amministrazione della guerra.
- Salata, Francesco. 1923. La toponomastica delle Nuove Provincie. Lo schema del decreto e gli elenchi [La toponímia de les Noves Províncies. L'esquema del decret i les llistes]. *Le Nuove Provincie* 2, 57-71.
- Savini, Pietro. 1918. *Le origini e le evoluzioni storiche della civiltà latina e della nomenclatura locale nella Venezia Giulia* [Els orígens i l'evolució històrica de la civilització llatina i de la toponímia a Venècia Júlia]. Venècia: Reale Deputazione Veneta di Storia Patria.
- Scocchi, Angelo. 1931. Vita e problemi della regione. Toponomastica italiana [Vida i problemes de la regió. Toponímia italiana]. *La Porta Orientale* 1, 306-311.

Roberto Fontanot
Via del Ronco, 2
34133 Trieste
Itàlia
utur69@gmail.com